

**Commissie van Toezicht
Gevangenis Gent**

**Nieuwewandeling 89
9000 Gent**

JAAROVERZICHT 2012

1. Algemeen

Dit document bevat enkele **kwantitatieve gegevens** over contactnames van gedetineerden van de Gentse gevangenis met de Commissie van Toezicht in 2012. Niet elke contactname bleek uiteindelijk ook een daadwerkelijke klacht. De commissie is in de huidige stand van de uitvoering van de wetgeving inzake de interne rechtspositie van gedetineerden *de jure* niet bevoegd om uitspraken te doen over de gegrondheid van een concrete klacht. Uit de antwoorden van de directie op de klachten die de commissie haar overmaakte, blijkt dat de directie de klachten in elk geval daadwerkelijk heeft onderzocht. Indien nodig wordt een beslissing herzien of bijgestuurd of worden initiatieven genomen om een herhaling van klachten te voorkomen. In een aantal gevallen houden de klachten verband met structurele problemen in het Belgisch gevangeniswezen die niet specifiek verband houden met (beslissingen van de directie van) de Gentse gevangenis.

In een tweede deel worden enkele **kwantitatieve impressies** weergegeven van contacten van gedetineerden met de Gentse commissie in 2012 met als doel een zicht te geven op een aantal voor de commissie relevante thema's en problemen met betrekking tot detentie. Een voorafgaande waarschuwing is op zijn plaats in zoverre het gaat over verhalen die voortspruiten uit wat gedetineerden aan de commissie hebben verteld. Bewijzen dat alles wat ons is meegedeeld "waar" is, zijn er immers niet altijd.

Vooraf wenst de commissie de aandacht te vestigen op de alarmerende **overbevolking** in de Gentse gevangenis. De statistieken van het Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen vermelden voor 2 april 2013 een bevolking van 171 beklaagden, 137 veroordeelden en 107 geïnterneerden, in totaal 421 gedetineerden terwijl de jaren voordien (behalve in 2010, toen de gevangenis te Tilburg in gebruik werd genomen) de gemiddelde dagelijkse bevolking rond het aantal van 390 bleef hangen (2007: 388,5; 2008: 393,7; 2009: 398,3; 2010: 376,4; 2011: 392,6). Het cijfer van 390 houdt echter op zichzelf al een structurele overbevolking in. Het Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen gaat uit van een gemiddelde capaciteit van 283 personen. De mannenafdeling kan theoretisch 244 gedetineerden herbergen en de vrouwenafdeling 52 gedetineerden. De capaciteit van de mannenafdeling werd evenwel door de chronische overbevolking gebracht op 326 door in verschillende individuele cellen een bed bij te plaatsen, wat de totale capaciteit op 378 gedetineerden brengt (<http://epi.just.fgov.be/nl/content/de-gevangenis-van-gent>). Op 2 april 2013 verbleven er dus, ten opzichte van deze al door overbevolking opgedreven capaciteit, 43 personen extra. De commissie leerde hen in de verhalen van gedetineerden kennen als "grondslapers".

Het behoeft geen uitleg dat deze opeenstapeling van gedetineerden binnen de gevangenis een aanzienlijke negatieve impact heeft op de leef- en verblijfsomstandigheden van de gedetineerden en een extra werkdruk meebrengt voor het bewakingspersoneel en alle diensten binnen de gevangenis (onder andere de psychosociale dienst). Zo leidt de overbevolking ook tot wachtlijsten voor allerlei activiteiten zoals gevangenisarbeid, lesactiviteiten en sport zodat vele gedetineerden noodgedwongen de hele dag op cel doorbrengen. De verwezenlijking van de doelstelling van een humane en herstelgerichte detentie wordt aldus bijzonder moeilijk.

2. Kwantitatieve gegevens

2.1 Aantal contactopnames

In 2012 werden door de commissie **185** briefjes ontvangen. Hieruit konden **135** klachten en **26** vragen worden gedistilleerd. De briefjes zijn afkomstig van 79 verschillende gedetineerden.

2.2 Aard van de contactopnames

- Optreden penitentiare beambten (39)

39 klachten hebben te maken met het optreden van penitentiare beambten, met name racistische opmerkingen, geweldplegingen, niet tijdig uit cel halen voor werk/bezoek/douche, achterhouden eten, niet-tussenkomen bij conflict tussen gedetineerden, weigeren uitleg te geven, niet doorgeven van rapportbriefjes aan de directie.

- Optreden directie (9)

9 klachten hebben betrekking op het optreden van de directie: geen reactie op rapportbriefje, het niet ter beschikking stellen van het huishoudelijk reglement, onvriendelijk optreden.

- Optreden PSD (11)

De klachten rond de PSD hebben betrekking op onbereikbaarheid, miscommunicatie, niet uitoefenen functie.

- Tucht sancties (10)

10 klachten over tucht sancties. De klachten hebben betrekking op feit dat de sanctie onterecht zou zijn, disproportioneel of dat dat de procedureregels niet worden nageleefd. 1 klacht over schrijnende toestand in veiligheidscel.

- Contacten buitenwereld (22)

10 klachten over weigering (ongestoord) bezoek; 9 klachten over controle op briefwisseling (openen uitgaande/binnenkomende briefwisseling) en 3 klachten over de modaliteiten om te telefoneren (nl. weigering telefonisch contact, té beperkte beltijd).

- Transfers (8)

Hier betreffen het vooral vragen om al dan niet te worden getransfereerd naar een andere gevangenis.

- Tewerkstelling (7)

7 klachten mbt tewerkstelling: 3 klachten over het niet krijgen van bepaald werk, 3 klachten over ongelijke bezoldiging en 1 klacht over té laag uurloon.

- Medische behandeling (9)

6 klachten hebben betrekking op de medische behandeling: onbereikbaarheid van de psychiater/dokter, onvriendelijke en onbeleefde geneesheer, verplichte inname medicatie, niet uitvoeren onderzoek. Daarnaast ook 3 vragen rond mogelijkheid medisch onderzoek door eigen arts/bijwerking bepaalde medicatie.

- Verblijfsfel (12)

9 klachten/vragen inzake de verblijfsfel handelen over het al dan niet samen willen zitten met bepaalde personen op cel (roker; psychiatrisch patiënt, ...) of vraag naar monocel, 3 klachten over de overbevolking binnen cel.

- Voeding (3)

2 klachten over voeding (niet-aangepast dieet) en 1 klacht over etensbedeling algemeen.

- Fouillering/celcontrole (2)

2 klachten rond wegnemen goederen tijdens celcontrole

- Kledij (3)

1 klacht over het niet-bezorgd krijgen van bepaalde kledij; 2 klachten over niet mogen dragen bepaalde kledij.

Diversen

- 13 vragen/klachten rond detentiesituatie, uitgangsvergunningen, verloven, administratieve zaken (bestemd voor raadsman, JWW)
- 2 klachten rond werking kantine
- klacht rond optreden JWW
- 3 klachten over gedrag medege-detineerden.

2.3 Korte vergelijking 2010-2011-2012

Uit deze inventaris blijkt dat het aantal klachten/vragen in 2012 (161) sterk steeg tov 2011 (105) en 2010 (118).

De klachten over **materiële omstandigheden** zoals voeding, kledij, hygiëne, kantine, wandeling blijven nog steeds beperkt. Wat de *cel* als verblijfplaats betreft zijn er in 2012 weer meer contactopnames (2010: 11; 2011:7 en 2012: 12) en handelen de klachten niet alleen over het al dan niet willen samen zitten met bepaalde andere gedetineerden op cel, maar ook over de gebrekkige levensomstandigheden wegens de overbevolking.

Wat de **gezondheidszorg** betreft blijft het aantal contactopnames sinds 2010 ongeveer gelijk. (2010: 6, 2011: 8 en 2012: 9)

Klachten over de **contacten met de buitenwereld** hebben enerzijds betrekking op het **bezoek** (2010: 2, in 2011: 6 en in 2012: 10) en anderzijds op de **briefwisseling en telefoongebruik** (2010: 3, 2011: 4 en 2012: 12) Zowel qua klachten/vragen rond bezoek en

telefoongebruik, maar vooral rond briefwisseling, zien we dus een opmerkelijke stijging in 2012.

Klachten over **tewerkstelling** in de gevangenis blijven elk jaar terug komen, maar het aantal blijft stabiel. In 2010 tekenden we een aantal klachten op rond fraude met de loonberekening. Dit soort klacht doet zich niet voor in 2012.

Een vrij groot deel van de contactopnames gaat nog steeds over de **tuchtsancties**, met name de disproportionaliteit tussen het gepleegde feit en de sanctie. Het aantal blijft de laatste jaren stabiel. (2010: 16, 2011: 10 en 2012: 10)

Het aantal vragen/klachten over **transfers** blijft stabiel (2010: 10, 2011: 8 en 2012: 8). De structurele problemen ivm inventaris die in 2010 werden aangekaart, komen (met uitzondering van 1 klacht) in 2012 niet meer aan bod.

Wat het **optreden van het personeel** betreft, kunnen we een opsplitsing maken tussen de PSD, de penitentiaire beambten en de directie.

Het aantal klachten over het functioneren van de **PSD** steeg het voorbije jaar opmerkelijk. In 2011 handelt geen van de contactopnames hierover, de jaren voordien noteerden we jaarlijks een 4-tal contactopnames. In 2012 steeg dit aantal naar 11.

Ook in het aantal contactopnames betreffende de **penitentiaire beambten** zagen we een opmerkelijke stijging in 2012 (39). De voorbije jaren konden we een 20-tal klachten per jaar optekenen.

Het aantal klachten over de **directie** bleef stabiel in 2012 (9) (in 2011 (10)).

De voorbije jaren bleek een belangrijk deel van de vragen/klachten eigenlijk niet bestemd te zijn voor de Commissie maar wel voor de *hulpverlening* (zeer frappant in 2006, de laatste jaren een stuk minder) en voor de *raadsman* (hoeveelheid vragen blijft ongeveer gelijk doorheen, de jaren).

3. Kwalitatieve impressies

3.1. Geïnterneerden in de gevangenis

Het verblijf van de geïnterneerden in de gevangenis is opnieuw een actueel thema na de veroordelingen van de Belgische Staat door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Het Europees Hof stelde de schending vast van art. 3. EVRM ("*Niemand mag worden onderworpen aan foltering en noch aan onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen*") en/of art. 5.1.e EVRM ("*Eenieder heeft recht op persoonlijke vrijheid en veiligheid. Niemand mag van zijn vrijheid worden beroofd, behalve in de navolgende gevallen en langs wettelijke weg: (e) in het geval van rechtmatige gevangenhouding van personen die een besmettelijke ziekte zouden kunnen verspreiden, van geesteszieken, van verslaafden aan alcohol of verdovende middelen of van landlopers*") in gevallen waarin geïnterneerden gedurende vele jaren in de gevangenis verbleven zonder aangepaste behandeling (arresten

Swennen, Claes, Dufort t. Belgische Staat van 10 januari 2013, arrest L.B. t. Belgische Staat van 2 oktober 2012).

Het Europees Hof verwees in deze arresten onder andere naar een passus uit het vierde Jaarverslag van de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen (2008-2010). In deze (hier ruimer geciteerde) passus (op p. 38) merkte de Centrale Toezichtsraad over de geestelijke gezondheidszorg in gevangenissen op: "*De medische zorg in de gevangenissen moet volgens de Basiswet vergelijkbaar zijn met die buiten de gevangenis. Dat is een streefdoel dat nog niet gerealiseerd is, zeker niet wat de geestelijke gezondheidszorg betreft. (...) Gevangenissen zijn een zorgonvriendelijke omgeving voor het organiseren en toedienen van medische zorg. De zorgnoden in de gevangenissen zijn groter dan de beschikbare middelen of structuren. (...) Het psychiatrische zorgaanbod is schrijnend ontoereikend, rekening houdend met de zorgnoden, zowel wat de geïnterneerden als de reguliere gevangenen betreft. (...) Meer dan 1000 slecht behandelde geïnterneerden wachten in overbevolkte psychiatrische afdelingen of reguliere cellen van de gevangenissen. (...)*".

De Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen signaleerde in zijn vierde Jaarverslag (2008-2010, p. 39) ook dat psychisch gestoorde gedetineerden zouden moeten kunnen worden geïsoleerd in aparte isolatieruimten onder medisch toezicht en zeker niet in naakte cellen of isoleercellen die voor tuchtrechtelijke inbreuken worden gebruikt.

Het geval D.S. waarmee de commissie werd geconfronteerd, is een pijnlijke illustratie van dit structurele probleem dat het niveau van de individuele instelling overstijgt. Deze zaak toont aan dat een bevredigende oplossing ervoor, zowel in het algemeen als voor een individuele geïnterneerde, binnen het gevangeniswezen zoals het thans is gestructureerd, bijzonder moeilijk is. In het geval van zeer zwaar psychisch lijden, waarvan sprake bij geïnterneerde D.S., is de problematiek des te schrijnender. Deze mensen komen in de gevangenis terecht omdat psychiatrische instellingen deze patiënten niet langer kunnen of willen opnemen. Het gevangeniswezen beschikt echter niet over voldoende mogelijkheden om deze zwaar zieke mensen op adequate wijze te behandelen.

D.S. werd in de gevangenis te Gent opgenomen nadat twee psychiatrische instellingen waar hij voordien verbleef, niet langer bereid waren hem verder op te nemen in de psychotische, met agressie gepaard gaande toestand waarin hij verkeerde. In de gevangenis bleek vrijwel meteen dat hij niet in een gewone cel kon verblijven. Bij wijze van bijzondere beveiligingsmaatregel werd hij ondergebracht in een beveiligde cel. Op een korte onderbreking na, verbleef D.S. sinds 15 november 2012 tot einde december 2012 in een beveiligde cel. Op 20 december 2012, toen de commissie op vraag van zijn raadsman D.S. in de beveiligde cel bezocht, kon de commissie vaststellen dat D.S. in een toestand van acute psychose verkeerde die elk werkelijk menselijk contact onmogelijk maakte. De directie was zich bewust van de uiterst problematische situatie. Een week later kon hij via een beslissing van de Voorzitter van de Commissie tot Bescherming van de Maatschappij alsnog naar een psychiatrische instelling worden overgeplaatst. Midden januari kwam deze psychiatrische instelling echter opnieuw tot de conclusie dat het einde van de behandelingsmogelijkheden was bereikt. D.S. werd opnieuw in penitentiaire instellingen opgenomen.

Het laat zich aanzien dat voor D.S. en andere geïnterneerden de schrijnende paradox dat deze mensen niet thuis horen in een penitentiaire instelling maar evenmin ergens anders terecht kunnen, in de huidige constellatie niet meteen kan worden opgelost.

Ten slotte kan ook nog worden opgemerkt dat de groep geïnterneerden in de gevangenis te Gent de voorbije jaren aanzienlijk toegenomen is (zoals blijkt uit de statistieken van het Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen: voor de geïnterneerden bedroeg de gemiddelde dagelijkse bevolking in 2007 73,2, in 2008 87,1, in 2009 104,3, in 2010 102,1, in 2011 105,6; op 2 april 2013 waren er 107 geïnterneerden, een stijging met 46% ten opzichte van 2007). Deze stijgende overbevolking heeft ook een nefaste weerslag op de begeleiding van deze gedetineerden. Het zorgteam in de gevangenis te Gent, dat bestaat uit een tiental medewerkers (naast de psychiater drie psychiatrische verpleegkundigen, een ergotherapeut, een opvoeder, een kinesist, een psycholoog en een maatschappelijk werker) staat thans in voor de begeleiding van een 115-tal geïnterneerden (van wie slechts 19 reguliere gevangenisarbeid verrichten), onder wie geïnterneerden die, zoals D.S., door psychiatrische instellingen terug naar de gevangenis werden gestuurd. Alleen al op basis van deze cijfers blijkt dat het zorgaanbod voor de geïnterneerden structureel ontoereikend is, hoe groot ook de inzet van het zorgteam is.

3.2. Werken in de gevangenis

Het KB van 21 mei 1965 bevat slechts één bepaling die betrekking heeft op de wijze waarop de arbeid in de gevangenis moet worden georganiseerd. Art. 62 van dit KB bepaalt dat de tewerkstelling van de gedetineerden geschiedt in omstandigheden die zoveel mogelijk overeenstemmen met die welke in de buitenwereld identieke activiteiten kenmerken, die in goede omstandigheden worden uitgeoefend en onder meer beantwoorden aan de hedendaagse eisen van de techniek en de hygiëne.

De Basiswet bevat meer gedetailleerde regels over arbeid. Deze bepalingen zijn evenwel nog niet in werking getreden. De Basiswet bepaalt onder meer dat de arbeidsduur en de arbeidstijden worden vastgesteld in het huishoudelijk reglement en dat de duur van de arbeidstijd in geen geval de duur mag overschrijden die voor overeenkomstige activiteiten in de vrije samenleving door of krachtens de wet wordt bepaald (art. 83, §2). Overeenkomstig art. 86, §1, Basiswet wordt de beloning voor gevangenisarbeid door een koninklijk besluit geregeld. In het oorspronkelijke voorstel was bepaald dat de inkomsten uit werk zo veel mogelijk moeten overeenstemmen met de inkomsten die in de vrije samenleving worden toegekend voor overeenkomstige activiteiten. Om budgettaire redenen werd dit voorstel echter afgevoerd. De beloning van gevangenisarbeid wordt thans geregeld door een ministerieel besluit van 1 oktober 2004. Dit besluit bepaalt dat de arbeidsvergoedingen worden vastgesteld op minimum 0,62 euro voor een leerjongen, handlanger of knecht, op minimum 0,69 euro per uur voor een ervaren of geschoolde arbeider en op minimum 0,79 euro per uur voor vakarbeiders. De Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen stelde in haar vierde Jaarverslag (p. 30) de vraag of het verdedigbaar is dat de staat aanspraak maakt op de werkkraft van gevangenen waartegenover louter een beloning staat en waarbij de arbeidsrelatie niet geregeld is. Ook deze problematiek overstijgt de verantwoordelijkheid van de individuele instelling.

Voor de gedetineerden zijn de inkomsten belangrijk om bijvoorbeeld kantineproducten te kunnen aanschaffen. De prijs van deze producten is, anders dan de bezoldiging van de arbeid, wél marktconform.

Het voorbije jaar ontving de commissie enkele klachten over de beloning van de arbeid van gedetineerden die rechtstreeks voortvloeien uit de volstrekt ontoereikende vormgeving van het recht op arbeid.

Sommige gedetineerden hebben vragen over de uiteenlopende vergoedingen die voor verschillende soorten arbeid per uur worden betaald. Er werden vragen gesteld bij de lage beloning van arbeid in de keuken (0,75 euro per uur) in vergelijking met b.v. arbeid in de bezoekszaal (1,25 euro per uur). Het aantal uren dat wordt betaald voor de huishoudelijke diensten binnen de gevangenis, verschilt ook van functie tot functie. De keukenploeg krijgt per dag zeven uur uitbetaald (en kreeg voor overwerk een extra uur betaald) maar voelt zich benadeeld ten opzichte van andere ploegen die meer uren betaald krijgen voor werk dat minder veeleisend zou zijn.

Ook bestaat er een verschil tussen de arbeid die voor de huishoudelijke diensten van de gevangenis wordt verricht en de arbeid die voor opdrachtgevers buiten de gevangenis wordt verricht. Deze laatste arbeid levert hogere inkomsten op. Deze arbeid wordt gefinancierd met de vergoedingen die de externe opdrachtgevers betalen terwijl de arbeid voor huishoudelijke diensten wordt betaald met een vast jaarbudget dat door het centraal bestuur aan de inrichting ter beschikking wordt gesteld.

Klachten over een te geringe beloning van arbeid voor huishoudelijke diensten worden beantwoord met de opmerking dat de betrokkenen ervoor kunnen kiezen de beter betaalde arbeid in de werkhuisen te verrichten. Daarbij wordt opgemerkt dat het werk in bijvoorbeeld de keuken aantrekkelijk is zodat die gedetineerden toch niet voor het werk in het werkhuis kiezen.

Vanuit de logica van het gevangeniswezen waarin de arbeid in de gevangenis uit verschillende bronnen wordt betaald, valt deze opmerking te begrijpen. Het is echter evident dat deze logica de gedetineerden niet kan overtuigen van het gerechtvaardigd karakter van de verhoudingsgewijs aanzienlijke verschillen in beloning.

Bijkomende klachten over de vergoeding van arbeid werden geformuleerd nadat bepaalde ploegen een extravergoeding kregen uitbetaald. Zo werd een premie toegekend aan de magazijnploeg wegens het overwerk dat werd gepresteerd en aan de schildersploeg die een opdracht bijzonder goed had uitgevoerd.

Aan de vrouwen die huishoudelijke diensten verrichten, kon een extra vergoeding van 75 euro worden betaald. Die extra vergoeding werd gemotiveerd door het feit dat hun loon voor de maand december beperkt was omdat zij die maand op vakantie- en feestdagen niet hadden kunnen werken. Deze vergoeding werd echter niet aan alle vrouwen uitbetaald maar alleen aan de vrouwen die *"in de voorbije periode hun regelmatige aanwezigheid en beschikbaarheid, polyvalente inzetbaarheid en constructieve attitude ten aanzien van*

medegedetineerden en personeel hadden getoond". De vergoeding werd uitbetaald aan die vrouwen die daarop het best hadden gescoord; aan een tiental vrouwen werd deze vergoeding niet betaald.

Voor de gedetineerden aan wie dergelijke premie wordt uitbetaald, zal de premie een welgekomen aanvulling zijn op de karige beloning. Voor de gedetineerden wier werk niet in aanmerking kwam voor een premie, of - in het geval van de vrouwen - gedetineerden aan wie een mogelijke premie werd onttrokken, zal de toekenning van de premie aan anderen als willekeurig of onrechtvaardig voorkomen.

Een dergelijk stelsel waarbij premies worden toegekend naar gelang van de beschikbare fondsen of reserves en op grond van criteria die niet bijzonder transparant lijken en eenzijdig worden beoordeeld, onderstreept hoezeer de arbeid in de gevangenis en de beloning ervan zich onttrekken aan de regels die buiten de gevangenis gelden.

Gedetineerden die nog in andere inrichtingen hadden verbleven, signaleerden ten slotte dat gedetineerden voor dezelfde arbeid in andere gevangenisinstellingen een hogere vergoeding uitbetaald krijgen. De directie bevestigde dat de instelling er de voorkeur aan geeft zoveel mogelijk gedetineerden de kans te geven te werken, wat meebrengt dat met hetzelfde budget meer uren moeten worden betaald met een lagere vergoeding per uur tot gevolg.

De commissie herinnert ook aan enkele klachten of vragen die in 2011 werden gesteld in verband met de organisatie van de arbeid in de gevangenis. Gedetineerden werken soms gedurende enkele weken aan een stuk zeven dagen op zeven; een gedetineerde die zijn of haar gevangenisarbeid niet wil verliezen, weet niet of hij of zij wel kan studeren omdat hij of zij vreest het werk te verliezen wanneer verlof wordt gevraagd om te kunnen studeren.

De organisatie van en de vergoeding voor arbeid in de gevangenis lijken de commissie een belangrijk pijnpunt. De commissie nodigt de directie uit te onderzoeken of binnen de regels waardoor de instelling gebonden is, geen grotere transparantie en gelijkheid bij de beloning van gevangenisarbeid en flexibiliteit bij de organisatie van de arbeid (om gerechtvaardigde redenen zoals het volgen van een opleiding) mogelijk is.

3.3. Leven in de gevangenis

Uit de verschillende verhalen van gedetineerden blijkt dat het leven in de gevangenis verschillende vormen van ongenoegen, frustraties en onzekerheden meebrengt.

Herhaalde wijzigingen van cel, ongetwijfeld een gevolg van de grote overbevolking, veroorzaken bij de gedetineerden onrust:

"Hoe komt het dat een celgenoot hier op vier maanden tijd al vijfmaal veranderd is van cel? Waarom kunnen wij niet even tot rust komen en worden hier constant mensen binnengezet die hier één nacht verblijven en dan weer weg? Wij zijn ook maar mensen. Elke dag vragen we ons af wat er nu gaat gebeuren, of we deze dag of nacht doorbrengen in dezelfde cel met dezelfde mensen."

De communicatie tussen gedetineerden en penitentiair beambten wordt niet zelden als problematisch ervaren:

"Om de haverklap worden we hier afgesnauwd."

Een vrij belangrijk deel van de klachten heeft betrekking op de verbale bejegening van gedetineerden door penitentiair beambten. Het is evident dat wederzijds respect noodzakelijk is voor een geslaagde omgang tussen de gedetineerden en het gevangenispersoneel. Het is eveneens evident dat woordenwisselingen in gespannen situaties ook met de beste bedoelingen soms niet te vermijden zijn. Er mag zich echter geen patroon vormen waarbij het afsnauwen van gedetineerden de regel wordt.

In bepaalde gevallen kwam de verbale bejegening neer op kleinerend of beledigend gedrag ten aanzien van de gedetineerde. De commissie onderstreept dat, zoals blijkt uit de open communicatie vanwege de directie hierover, de directie dergelijke klachten die zij van de commissie ontvangt, ernstig en onbevooroordeeld onderzoekt.

De commissie vernam van de directie dat onder andere de communicatie tussen gedetineerden en personeel het voorwerp uitmaakt van een gedetineerdersurvey die in samenwerking met de Nederlandse gevangenisadministratie werd uitgevoerd en waarvan de resultaten binnenkort zullen worden bekendgemaakt.

De commissie vermoedt dat vele vormen van als onjuist ervaren vormen van communicatie te maken hebben met de bijzondere verhouding tussen de gedetineerde en het gevangenispersoneel, de soms moeilijke werkomstandigheden, de houding van de gedetineerde zelf die agressief of bijzonder opeisend kan zijn of de bijzonder beperkte intellectuele of communicatieve vaardigheden van de gedetineerde. De vraag rijst of voor het gevangenispersoneel wel gepaste en doorgedreven opleidingen ter beschikking staan om te leren omgaan met spanningen en conflicten.

Van het personeel wordt ook vereist dat het kan omgaan met zoveel verschillende mensen afkomstig uit verschillende landen en met verschillende culturen. Het is echter de vraag of binnen het gevangeniswezen wel voldoende aandacht aan deze diversiteit wordt besteed.

De foullering (het "onderzoek aan de kledij") geeft bij gedetineerden nog steeds aanleiding tot ongenoegen. Een gedetineerde signaleerde dat de douchegordijnen te klein zijn om de ontklede gedetineerde af te schermen van de blikken van anderen. De foulleringen zouden ook niet door alle penitentiair beambten op dezelfde manier worden uitgevoerd. Gedetineerden zijn, al dan niet terecht, van oordeel dat sommige beambten het onderzoek niet uitvoeren met eerbiediging van de waardigheid van de gedetineerde zoals art. 108, §3, van de Basiswet vereist.

Over het eten worden ook wel eens klachten geformuleerd. Naar aanleiding van een opmerking van de gedetineerde dat de porties eten te klein zijn, gaf de directie toelichting over de samenstelling van het menu. De gedetineerden krijgen 's morgens twee porties boter en confituur en brood naar wens. Bij de maaltijd 's middags wordt getracht 150 gram

vlees of vis aan te bieden. 's Avonds krijgt de gedetineerde ongeveer 150 gram vlees of beleg. De directie beklemtoonde dat de keuken zijn uiterste best doet om met heel beperkte middelen elke dag een gevarieerd menu aan te bieden en zich ten zeerste bewust is van het belang van een goede maaltijd. Het budget is echter inderdaad zeer beperkt: 3,64 euro per dag per gedetineerde voor de drie maaltijden.

De praktische aspecten van de bedeling van het eten op de cel geven soms ook aanleiding tot klachten. Het middageten en de koffie zouden niet altijd warm genoeg zijn; er moet soms te snel worden afgeruimd. Het ontbijt is te eenzijdig: er wordt altijd alleen confituur aangeboden.

Een gedetineerde meldde:

"Als ik terugkom van de "uithaling" [voor verhoor door de politie] dan krijg ik het koude eten van 's middags. Met uitzondering van gisteren toen mevrouw C. me voorstelde het eten te verwarmen."

Een gedetineerde signaleerde dat in de gevangenis van Hoogstraten er tussen een afvaardiging van gedetineerden en de directie regelmatig wordt overlegd om problemen te signaleren en te bespreken. Art. 7 van de Basiswet, dat echter nog niet in werking is getreden, bepaalt dat in elke gevangenis een klimaat van overleg wordt nagestreefd en dat daartoe een overlegorgaan wordt opgericht om de gedetineerden in de gelegenheid te stellen inspraak te hebben in aangelegenheden van gemeenschappelijk belang die voor hun medewerking in aanmerking komen. Voor enkele van de bovenvermelde problemen zou een overlegorgaan wellicht een geschikt kanaal zijn voor de gedetineerden en voor de directie om dergelijke problemen te signaleren, respectievelijk te vernemen en om zo mogelijk praktische en haalbare oplossingen uit te werken.

3.4. De regel is de regel, of soms ook niet

Het gevangenisleven is bijzonder gedetailleerd geregeld. De regels worden echter niet altijd op dezelfde wijze of even strikt toegepast. Een gedetineerde die plotseling een opmerking krijgt over een handelwijze die niet volgens de regels is maar waarover voordien nooit een opmerking werd gemaakt, voelt zich dan onheus behandeld:

"Ik weet alleen maar dat we in gevangenskledij moesten gaan douchen tijdens de werken aan de douche, toen we op andere vleugels of in het centrum moesten gaan douchen. Daarna was dit gedaan. En nu zou ik een tuchtrapport krijgen omdat ik, en zovele anderen, al die tijd in sportkledij gingen douchen. Er werd daarover nooit iets gezegd. Waarom lieten ze me de voorbije dagen, weken en maanden wel in trainingsbroek naar de douche gaan en zeiden ze er niks van."

Of de gedetineerde voelt zich het slachtoffer van een willekeurige of, al dan niet terecht, bewust discriminerende behandeling. Zo beklagde een gedetineerde zich erover dat hij, in tegenstelling tot anderen, bij de aanvang van zijn detentie zijn pet had moeten afgeven en hierdoor tijdens de wandeling geen hoofddeksel had. Het reglement bepaalt dat alleen in de

gevangenis aangekochte sportkledij op cel, tijdens de wandeling en sportactiviteiten mag worden gedragen. Nadat werd vastgesteld dat drie andere gedetineerden wel hun pet hadden mogen behouden, werd ook aan de klager zijn pet ter beschikking gesteld.

Het huishoudelijk reglement bepaalt dat de schade die door de gedetineerde wordt veroorzaakt, op hem verhaald kan worden. Een gedetineerde beklagde zich erover dat zij bijzonder hoge vergoedingen (34 en 65 euro) had moeten betalen voor de onvrijwillige bevlekking van lakens tijdens het ongestoord bezoek. Deze beslissing was klaarblijkelijk nog genomen volgens een oude procedure waarbij de gedetineerde zich op voorhand akkoord verklaarde met een vergoeding waarvan hij of zij het bedrag niet kende. Volgens de nieuwe procedure die had moeten worden toegepast, wordt de beslissing door een lid van de directie genomen nadat de magazijnier of technicus informatie over de aankoopwaarde heeft gegeven en wordt het akkoord van de gedetineerde gevraagd na kennis te hebben gegeven van het te betalen bedrag. De beslissingen die ten aanzien van de klaagster waren genomen, werden dan ook herzien.

De Basiswet legt diverse regels op bij het nemen van beslissingen. Zo bepaalt de Basiswet dat indien brieven die voor verzending worden aangeboden, om redenen van orde of veiligheid niet worden verzonden, de gedetineerde schriftelijk in kennis wordt gesteld van de motieven die aan de basis liggen van deze beslissing (art. 56, §3). Naar aanleiding van een klacht van een gedetineerde die zich beklagde over de niet-verzending van brieven, bleek dat de reden van niet-verzending wel mondeling was meegedeeld maar niet schriftelijk. Een schriftelijke kennisgeving is echter noodzakelijk om de gedetineerde de kans te geven, voor zover daartoe reden zou zijn, met kennis van zaken de beslissing van niet-verzending aan te vechten.

3.5. De commissie van toezicht als luisterend oor

De commissie krijgt dikwijls vragen van gedetineerden over de meest uiteenlopende aspecten van hun detentie zoals:

- het tijdstip waarop een gewenste overplaatsing naar een andere inrichting kan plaatsvinden of de vrees dat zij tegen hun wens in naar een andere inrichting zouden worden overgebracht;
- het ogenblik waarop de gedetineerde na een tuchtsanctie opnieuw arbeid in de gevangenis zal kunnen verrichten;
- het verzoek op een cel alleen te kunnen verblijven;
- ...

Zulke vragen werden aan de commissie voorgelegd terwijl zij nog niet aan de directie waren gesteld of wel al waren gesteld maar nog geen, of geen voor de gedetineerde bevredigend antwoord hadden gekregen.

De commissie maakt deze vragen aan de directie over en de directie brengt de commissie dan stipt op de hoogte van het antwoord dat aan de gedetineerde wordt gegeven. De commissie ervaart de respons van de directie dan ook als zeer bevredigend.

Wel rijst de vraag waarom deze gedetineerden hun vragen, die alleen de directie kan beantwoorden, aan de commissie voorleggen. Heeft de gedetineerde er onvoldoende vertrouwen in dat aan een rapportbriefje gevolg zal worden gegeven? Ervaart de gedetineerde de communicatie via rapportbriefjes als te beperkend? Sommige gedetineerden vonden ook dat zij tijdens een gesprek met de directie eigenlijk niet hadden kunnen zeggen wat ze wilden zeggen. Of weet de gedetineerde niet goed wat de bevoegdheid van de commissie is of hopen zij dat de commissie de beslissing van de directie kan bijsturen?